

המעצורים לשלום

מאת ד. גברונסקי

(עברית מ. ג—ק)

ל כמה שהוסיפה מלחמת העולם הראשונה להמשך נעשו עמי-הברית יותר אופטימיים ואמונתם, שקץ המלחמה יביא לידי שלום מתמיד ולידי עולם חדש ובטוח בשביל הדימוקראטיה, גדלה וחזקה. אכותבם המרה והמהירה הראתה להם באופן גלוי וברור, שהם היו לקרבנותיה של תעיה פסיכולוגית הנפוצה במדה מרובה ושאנשיה מתמידים בה ביותר והיא: כל מה שירבו האסונות והפגעים של העם כן גדלו רצונו ושאיתו לעתיד יותר טוב וכן תגדל אמונתו, שחלומותיו יתגשמו. במקרים קיצוניים ידועים תקבל תופעה זו צורות בלתי-נורמליות בהחלט; למשל, אדם התועה במדבר וסובל מצוקות רעב ועיינוי צמא רואה בכל מקום קערות מלאות אוכל ובארות מים חיים וקרים. אין ספק שהיו אלמנטים של שגעון ודמיונות-שוא משותפים כאלה בהנהגתו של העם הגרמני במשך חמש-עשרה השנים האחרונות: המפלה וההשפלה במלחמת-העולם הראשונה הולידו את חזון כיבוש העולם והנקמה הגמורה בכל אויבי העם הגרמני. היטלר והכנופיה שלו לא היו אלא לפה לתשוקות העממיות העמוקות האלה. הם רק נתנו צורה לתשוקות האלה בדרך נאותה והפכו אותן למעשים, אחרת לא היו יכולים להצליח כל כך אפילו לשעה קצרה.

דורנו למד הרבה מהנסיון שלא הצליח להבטיח את השלום אחרי מלחמת-העולם הראשונה. הוא יודע שרבה וקשה העבודה לפניו, שרק בסבלנות אין-קץ, במרץ ובקרבנות עצומים אפשר להבטיח שלום מתמיד. יחס זה הוא ריאליסטי ומבטיח הרבה. ובכדי להבין עד כמה יש לו יסוד עלינו לנסות ולענות על השאלה הבאה: מה הם הקשיים העיקרים בדרכנו לשלום מתמיד?

תוצאה אחת של מלחמה זו היא וודאית ובטוחה: כשם שחשיבותן הבינ-לאומית של גרמניה ויאפוגיה הופחתה והובאה עד לידי אפס, כך גדלה השפעתן של ארצות-הברית ורוסיה במידה כזו, שהן נעשו למושלות העולם בעצם. בהשוואה אליהן היתה האימפריה הבריטית על ארבע מאות מיליוני "הנתינים" שלה כמעט למעצמה ממדרגה שניה, ארבע המלוכות (דומיניונים) היותר יציבות ונאמנות של אנגליה — אוסטרליה, קנדה, זילאנדיה החדשה ודרום-אפריקה — הגיעו בהתפתחותן

למדרגה גבוהה כזו, שהן מוכשרות לא רק לנהל פוליטיקה מוחלטת ועצמאית משלהן, אלא היו בסאן־פרנציסקו למנהיגיהם הממשיים של העמים הקטנים ולנושאי הרוח הדימוקרטית והאנטי־אימפריאליסטית על הבמה הבין־לאומית. ובכן אין השיטה המדינית של האימפריה הבריטית יכולה עוד לצפות לתמיכתן הבלתי־מוגבלת של המלוכות האלה. שליטת בריטניה ביים התיכון היתה לה למקור דאגות חדשות ומוגדלות מימי התאחדותן של המדינות הערביות ההולכת וגדלה והתפיסה החלקית של איראן על ידי הרוסים. אולם צומת הגידים של האימפריה הבריטית היא ארץ הודו, שבה יושבים שלוש מאות וחמשים מיליון של "נתיניה"; רק קבוצה אחת גדולה בת ששים מיליון, המנודים המסכנים והאומללים, הידועים בשם "האסורים במגע", רק היא למדה להעריך את שחרורה החלקי לפחות מהשלטון האכזרי וההורס של הקסם ההינדוסי, שאנגליה הביאה לה, והיא נגד עזיבת האנגלים את הודו, היות שאין לה כל הזדמנות להאריך ימים בחברה הינדוסית עצמאית. מלבד זה ישנם שני שבטים, הגורקים והסאקים, אחד־עשר מיליון איש ביחד, שרוחשים אהדה לשלטון הבריטי ומוכנים לתמוך בו. אולם שאר האוכלוסיה ההודית, המהווה רוב של שמונים אחוז בערך, מחזיקה בעמדתה השליילית כלפי אנגליה ורוצה בכל לבה ונפשה להשתחרר משלטונה. אמנם, משום שהודו מחולקת למחנות שונים אויבים זה לזה, מוחמדים נגד הינדוסים, הינדוסים נגד בודהים, לאינים, גורקים, סאקים, מאהורדזים נגד נתיניהם — מוכשרה אנגליה למשול בארץ הגדולה והרחבה בשוטרים ובכוחות צבאיים מעטים בערך. אולם כמעט שאין הודו יכולה להחשב למקור כוח ממשי לאנגליה, כפי שנתברר במלחמת העולם האחרונה: רק מספר מוגבל מאוד של פלוגות־צבא הודיות שרתו עם הבריטים באפריקה, אסיה ואירופה. הודו בלי ספק ממלאת תפקיד חשוב בחיים הכלכליים של אנגליה (לפי דברי צ'רצ'יל חיים שנים מכל עשרה אנגלים על הודו); אבל הכוחות הצנטרופוגליים, שהם הולכים ורבים תמיד בהודו, מספרים ממשא כבד על המצב המדיני של אנגליה ולעתים קרובות מסככים את הפרסטיז'ה הבין־לאומית שלה.

נוסף לכל זה נעשה המצב הפנימי באנגליה אף הוא קשה מאוד. העולם לא ישכח, או, לפחות, אינו צריך לשכוח את הקרבנות העצומים שאנגליה הביאה במלחמה זו, וכן את אומץ רוחה הגדול כחדשים שלאחר מפלת צרפת, כשהיתה צריכה לעמוד לבדה נגד גרמניה ואיטליה גם יחד. אנגליה החדשה מוצאת את עצמה כשהיא עומדת לפני סכנה חדשה, לפני בעיה מטובכה מאוד של מעבר כלכלי ממלחמה לשלום. אין לה אניות מסחר עד כדי לכלכל את אוכלוסיה וחרשתה; יש לה רק תקוה קלה מאד למצוא שוק לתוצרת תעשייתה, מאחר שרוב הארצות הזקוקות מאוד לתוצרת תעשייה בתרוששו כל כך על ידי המלחמה, שאין הן יכולות לקנות אלא בהקפה לזמן רב, ואין אנגליה יכולה למכור בתנאים כאלה; אדרבה, היא גופה כמעט שאינה יכולה למשול במצבה הכלכלי בלי אשראי גדול, ובתנאי חסד ונדבות, מארצות־הברית. אנגליה מודה ואף מטעימה את מצבה הכלכלי הקשה ואינה מתעיפת מבקש את אמריקה בלי הרף, שתבוא לעזרתה: אין ספק שאנגליה יכולה להשפיע השפעה מדינית חזקה על

הבמה הבינלאומית אך ורק עד כמה שהיא פועלת יחד עם ארצות-הברית. כות מכריע זה של אמריקה ורוסיה הוא צעד חשוב לקראת שלום: התנגשויות מזוינות בין עמים קטנים נעשות לבלתי-אפשריות. מן הנמנעות כמעט. כשאך תחיל הברית של סאן-פרנציסקו לצאת לפועל תהינה המלחמות בין עמים קטנים אסורות כמעט ועל-פי תנאים רבים שנעשו ישימו להן קץ מיד בראשית התפרצותן. אך אפילו עכשיו, בשעת תקופת מעבר זו, כשהברית של סאן-פרנציסקו לא קיבלה עדיין צורת מוסד מסודר קבוע, מורגשים כבר בכל פינות העולם כוחן והשפעתן של המעצמות הגדולות כל כך, שבעצם אבד לעמים הקטנים במידה מרובה חופש הפעולה בענייני-חוץ. האם תעזי ארגנטינה, למשל, להתקיף את שכנותיה? או האם תעזי יון או יוגוסלביה לעשות מלחמה נגד מישוה?

לחלוטין שונה הוא המצב, כשעם גדול מחליט להתקיף עם קטן. הברית של סאן-פרנציסקו חסרת-אונים הוא במקרה שכזה, לפי שהעמים הגדולים יש להם הזכות לבטל כל מין התערבות בענייניהם. קחו, למשל, את המקרה של רוסיה וטורקיה. במשך מאתיים וחמשים שנה האחרונות נלחמו שתי הארצות האלה זו בזו פעמים אחדות, אולם אף סכסוך אחד מהסכסוכים שנפלו ביניהן לא פושר בהתאם לרצונה של רוסיה. האם תשתמש רוסיה בכוחה הגדול שרכשה עכשיו לשים קץ בפעם אחת לזוהמה עם טורקיה? ואם תעשה זאת — מי יעצור בעדה? איש לא יוכל להכחיש את האפשרות של התנגשויות מזוינות כאלה, והן מראות על הסכנות האפשריות, אם כי מוגבלות, לשלום העתיד.

בכל זאת הבעיה היותר חמורה וגורלית, שהעולם עומד לפניה, היא היחס העתידי בין העמים הגדולים, ביחוד בין אנגליה ורוסיה. זה יותר ממאה שנה, שאנגליה מתבוננת בדאגה עמוקה ובפחד אל גידולה המהיר של האימפריאליות הרוסית. היא ניסתה פעם לעכב בעדו בסכסוך גלוי (הקרוב בקונסטנטינופול); אחר-כך השתמשה באמצעים אחרים: חיזקה את טורקיה ועזרה לה במידה מרובה במלחמתה נגד רוסיה (1876); אחרי כן עשתה אותו הדבר עם יאפוניה, שמלחמת הנצחון שלה נגד רוסיה בשנת 1904 נתמכה במידה מרובה על ידי האנגלים. במשך זמן רב היו הרוסים רגילים כל כך לראות את אנגליה כאויבם הראשי בכוח עד שבכל פעם שדבר בלתי-נעים קרה לארצם היה פתגם זה שגור בפיהם: אנגליה טוב עשתה את מזימתה ומעשיה המגונים. משתי הארצות האלה רוסיה הנה עכשיו כוח דינאמי ומתקיף יותר ממה שהיתה מעולם, בשעה שאנגליה מתאמצת לשמור על שלה, אך רואה סכנה לעצמה בכל מקום, שההשפעה הרוסית חודרת לשם — במזרח-הקרוב, באירופה המזרחית והמרכזית, בארצות הבאלקאנים, במזרח-הרחוק ואפילו בהודו. אין ספק, שאנגליה לבדה בלי עזרה מצד מישוה לא היתה יכולה לעמוד בפני כוחה העצום של רוסיה ביבשות אירופה ואסיה, כאן שוב תלויה אנגליה בעזרה מן החוץ, במיוחד מארצות-הברית.

היחס שבין רוסיה וארצות-הברית הוא נסיון מכריע לגורלו העתידי של העולם, משום שאין כוח בעולם, שיוכל להשתוות לכוחן של שתי הארצות הנזכרות.

העתידות לקבוע את הכוון הפוליטי הבינ־לאומי במשך זמן רב. לאשרנו הרב רוחשים שני העמים אהדה עמוקה ואמתית זה לזה (המשא-ומתן בדבר אלאסקה, תווכו של טיאודור רוזוולט במלחמה הרוסית-יאפונית, עזרתה הנדיבה של אמריקה בשעת הרעב של שנת 1922); ושותפותם לגבורה ולעזו בשעת המלחמה הזאת עלולה היתה רק לחזק את ידידותם המסורתית. בכלכלה משלימים שני העמים באורח פלא האחד את השני, לפי שאמריקה מוכשרת ליצור בשפע רב כל אותם המכונות, הכלים והסחורות הנצרכים בחיי יום-יום, שחסרונם מורגש כל כך ברוסיה. באופן איסטרטגי שתייהן הן ארצות יבשת ללא גבולות משותפים ביניהן. מלבד זה שני העמים, האמריקאים והרוסים, הם אוהבי שלום אמתיים. לאמריקאים השלום הנהו — ותמיד היה — משאלת לבם הכי־נלהבה, כמעט עיקרון דתי. והרוסים תמיד היו עם אהוב, סבלני, אוהב שלום ודתי במעמקי נפשו למרות מה שממשלותיו נהלו מלחמות אינ־מספר, כמעט.

מנקודת ראות זו האותות והסיכויים לשלום מתמיד הם הכי־טובים. אולם ישנו מכשול אחד, ודווקא מכשול מסוכן מאוד. האמריקאים נלחמו את מלחמת העולם השנייה כמלחמה נגד הפאשיזם, שהבינו אותו לא רק כהתקפה על עמים אחרים, כי אם גם כשלילת החופש מצד המושלים מאת עמם הם. בא־כוח אמריקה בוועדה לפשעי המלחמה, ז'קסון, בירר בהודעתו ההיסטורית על דבר פשעי הנאצים נקודת־ראות זו בירור גמור: הנאצים אשמים לא רק במלחמות־תגרה ובמעשי־אכזריות נגד אזרחי ארצות אחרות — הם גם אשמים בחטאים, שחטאו משנת 1933 נגד אזרחי גרמניה. הדימוקראטיה, דימוקראטיה חיה ופועלת, היתה מאז ומעולם לענין היותר רציני לבני אמריקה: היא צריכה למשול לא רק ביחוסים הבינ־לאומיים, אלא עליה אף לשמש בסיס לכל מדינה וממשלה שהן. הנה כאן מתחילים חלוקי־דעות רציניים בין רוסיה וארצות־הברית, לפי שהראשונה, היות שהיא עצמה הנה הצורה היותר מפותחה של טאטאליות כלכלית ומדינית, משתדלת להכניס צורת־שלטון זו, כמעט, לכל הארצות, שהובאו על ידי מזל המלחמה תחת השגחתה המיוחדת. פולניה ובלגריה, הונגריה ורומניה מוכנסות תחת שלטון קומוניסטי, שהכיבותו על האוכלוסין ילידי הארץ לכל הפחות ולכל הדעות מוטלת בספק גדול. בכדי להמנע מסכסוכים רציניים יכולה אמריקה להודיע, שאין היא נוגעת בדבר ביחס לאותן הארצות, אולם משמעותה של הודעה כזו היתה תחית ההתבדלות, ובגינה בכל העיקרונים של שלום מתמיד, שהיא בעצמה הכריזה על נאמנותה להם באופן חגיגי כל כך ולעתים כל כך קרובות. אין לאמריקה ברירה: היא מוכרחת — כשם שהיא רוצה בהחלט — לעמוד בנאמנותה לעיקרוני הפוליטיקה הדימוקרא־טית הבינ־לאומית. אך כיצד ישפיע הדבר על יחסה לרוסיה?

בעלי האופטימיות יכולים לטעון שחלוקי־דעות בשום אופן אינם צריכים להביא לידי התנגשות מזוינת. זה נכון רק אם צד אחד נכנע ומשתמש בשיטת פיוס ממין זה או אחר; אולם הפיוס, כפי שלמדנו למדי בעשר השנים האחרונות, יכול

לדחות התנגשות מזוינת רק לזמן מה, אך לא לשים לה קץ, אלא אם כן אחד היריבים מרוצה להכנע לגמרי ולהעמיד את עצמו בסכנת כליון על ידי אמצעי "שלום", כפי שהיה הדבר עם צ'יכו-סלובקיה בשנת 1938. מי זה יוכל להכחיש, שבעולמנו הכוח החמרי עודנו הפוסק האחרון עד כמה שהדבר נוגע ליחסים בין עמים גדולים? הברית של סאן-פרנציסקו לא יכלה לשנות אפילו קוצו של יוד במובן זה.

ואף על פי כן אין סיבה ליאוש. אמת הדבר, שרוסיה וארצות-הברית הן כעת שתי הארצות היותר חזקות בעולם, אולם מהן אמריקה היא החזקה ביותר, והנה קרה, שאמריקה, הודות להתקדמותה המדעית הגדולה והודות לתעשיתה המפותחת מאד, היתה הראשונה שעשתה את הפצצה האטומית, שהפכה לגמרי את כל משקל הכחות הבין-לאומיים. כעת, ולשנים רבות שתבאנה, אמריקה הנה באוירונותה האדירה ובכלי הזין האטומי החדש שלה סוג בפני עצמו, שאין דומה לו בכל אומה ולשון. בפעם הראשונה בתולדות האדם ניתן כוח אדיר זה בידי עם דימוֹ-קראטי ואוהב שלום, המכיר באחריותו הגדולה, עם שהוכיח בשיטת "השכן הטוב" ובשיטת "ההשאלה והחכרה" שלו, שהוא מוכן ומוכשר לעבוד בצוותא חדא עם עמים אחרים על יסוד של צדק והבנה אהודה. והיות שהאיום הוא לעתים קרובות כמעשה עצמו קרוב לוודאי שאמריקה לא תצטרך להשתמש בכלי-הזין הנורא שלה: השלום המתמיד יהיה מובטח על ידי עצם קיומה של הפצצה האטומית.

אך האין יתרון זה זמני? האם אין אנו יכולים לטעון, שאין לאמריקה מונר-פולין על המרץ האטומי ושבעוד שנים אחדות יהיה מרץ זה גם קנינים של עמים אחרים? נקה, למשל את רוסיה: מפני מה לא תהיה מוכשרת לעשות פצצה אטומית? בכדי להשיב על שאלה זו עלינו לדעת, שיצירת פצצה אטומית מניחה הנחה קודמת של התפתחות מתמטית ופיסית הכי גבוהה, ושל לגיונות מומחים מדעיים באותם המקצועות הקשים והמופשטים גופם. לפצצה האטומית קדמה היסטוריה של חמשים שנות מחקר הכי-אינטנסיבי; צרפת, אנגליה, גרמניה, אמריקה ודניה — כולן השתתפו באופן הכי-אינטנסיבי בעבודה מדעית זו. אולם חלקה של רוסיה בעבודה זו הוא אין ואפס. יש לה רק פיסיקאי מפורסם אחד, קאפיצה, שבשמו קשור אחד הספורים היותר משונים שבזמננו על גנבת נפש אדם: הוא נולד ברוסיה ובא לאנגליה כחבר של כנופיה, היה לאזרח אנגלי וקיבל אחר כך את פרס נובל בעד מחקרו במבנה האטום. אז הוזמן לרוסיה להרצאות אחדות, אך לא הרשו לו לעזוב את הארץ באמתלה, שהוא נולד ברוסיה ולפיכך הריהו נתין רוסיה. דבר זה אירע לפני עשרים שנה וכל המחאות של אנגליה נגד הממשלה הרוסית היו לשוא.

אולם, כפי שאומרות הבריות, אין דרור אחת מביאה קיץ ואין קאפיצה אחד מביא התפתחות פיסיקאית גבוהה מאד. כל הכוון של מדעי הטבע ברוסיה הנהו אך ורק טכני. מלבד קאפיצה נמצא ברוסיה רק פיסיקאי ידוע אחד, יפו, ואין בה אף מתמטיקאי אחד בן ערך ממש. אך כדי לעשות את הפצצה האטומית צריך היה להעסיק מומחים למאות מצוינים במקצועות המתמטיקה, הפיסיקה העיונית, האלקטרוניקה והחמייה. כל אותם המומחים, שיצאו להם מוניטין בעולם, חסרים לרוסיה;

ומלבד זה אין לה החומר העיקרי, אורניום, שהוא נמצא רק בארצות־הברית ובקנדה ובהתפתחותה התעשיתית נשארה מפגרת ואינה מוכשרת לעשות את כל המכונות, המנגנון והכלים הדקים והמדויקים מאד. שערן בנפשכם, למשל, כף־מאזנים, שיכולה להמציא לכם חלק האחד ממיליון של גרם של איזה חומר שהוא.

יתכן שבמשך מספר שנים ידוע תהיה רוסיה מוכשרת להתגבר על כל אותם הפיגורים המכריעים. האם יש ספק בדברי, שגם אמריקה תמשיך להתקדם, והיות שהיא התחילה קודם ואפשריגותיה וכשרונותיה מרובים מאוד, תהיה התקדמותה מהירה מזו של רוסיה?

ישנה אפשרות גדולה, כמעט וודאית, שאימרתו של צ'מברלין „שלום בימינו“ תתאמת כעת. תוכה של אדמתנו הוא, כידוע, אש גדולה בעלת כוח־התפוצצות נורא; אולם שטחה העליון של אדמתנו, הקרום, איתן וקבוע ואנשים היו יכולים לחיות עליה, על אדמתנו, בשלום אם היו מפסיקים לכלות ולהשמיד זה את זה. את השלום אפשר, כנראה, להקים על פי אותה הדוגמא: הסתדרות בין־לאומית חובקת עולם ופצצה אטומית בתווך.

וכך ישנן סיבות ריאליות ומיוסדות למדי המצדיקות לראות את עתידו של העולם ראה אופטימית ולקוות שחלומותיו של האדם על הבאת שלום מתמיד יתגשמו הפעם. אך מה בדבר עם ישראל? היש לו סיבה לצפות לעתיד יותר טוב לעצמו? ישנם מלומדים עבריים, שמחו נגד מה שקראו השקפה „בכינית“ על ההיס־טוריה הישראלית, כלומר הדרך לתאר את עם ישראל, כמי שסבל באופן יוצא מן הכלל. בוודאי לימדה אותם ההיסטוריה של שלוש השנים האחרונות אחרת: מי הוא העם שאבדו לו בשלש שנים יותר מעשרים וחמשה אחוז מבניו, והם אבדו על ידי הרעבה מתוך מחשבה תחילה, עבודת פרך בלתי־אנושית, עינויים אכזריים ומיתות משונות? ההשמדה של יותר מששת מיליונים יהודים באירופה באופן אכזרי שלא נשמע כמוהו, הוא נסיון מיוחד במינו לגמרי בתולדות האדם.

כשהגיעו הידיעות על דבר השמדת היהודים בפולניה בהמון בסתו שנת 1942 לאזני העולם שמבחוץ, התחילה מתפשטת בין היהודים ההכרה, שזה יביא קץ לאנטי־שמיות. בשנת 1943 שמע העולם בהתרגשות גדולה על המלחמה הנועזת והנואשה של יהודי וורשה וביאליסטוק נגד כוחם המכריע של צבאות גרמניה המזוינים; הוא שמע על המרידות הנועזות, שאין להעלותן על הדעת, במחנות המוות של טרבלינקה וסאביבור, שהביאו לידי חורבנם הגמור של אותם המחנות — וההכרה, שעם, שהרבה לסבול כל כך ושהראה אומץ רוח אמתי כל כך בוודאי יזכה למערכה יותר ישרה מצד יתר עמי העולם, גדלה והעמיקה עוד יותר. אולם הדבר נתברר למדי כבר בשנת 1944, שהכרה זו אף היא לא היתה אלא תעיה פסיכולוגית עוד אחת: האנטי־שמיות לא רק שלא פחתה, אלא גדלה באופן ניכר בצרפת, רוסיה וארצות אחרות, היא הופיעה בכוח אפילו בהולנדיה, שאף פעם לא היתה בה אנטישמיות ראויה לשימת לב.

כאן ניסו שוב מלומדים עבריים אחדים להביא נחמה מיוחדת במינה במוכן ידוע לבני ישראל. הם טענו, שאין לראות את האנטישמיות כדבר היוצא מגדר הרגיל. שהיא הנה אותה התופעה הידועה של שנאת הגר, שכל העמים, כמעט, ידעו אותה ביחסם זה לזה. תיאוריה זו אינה מביאה בחשבון את התנאים המיוחדים לגמרי, שבהם היה עם ישראל צריך לחיות במשך מאות שנים רבות: (1) בשעה שבמקרה העמים האחרים רק אחוז קטן מהם חי כזרים, כשהוא מפורז בין אומות שונות, הרי עם ישראל חי כולו, בלי יוצא מן הכלל, בגלות. וכך במקרה שלו היה שטח החיכוכים בינו לבין עמים אחרים לאין-ערוך גדול יותר; (2) עם ישראל מפורז בכל העולם, חי בין עמים שונים ממנו לחלוטין במצבם השכלי, מנהגייהם החברתיים ואמונותיהם הדתיות, מה שהגדיל במידה מרובה את ההתנגשות בין בני ישראל והעמים הרבים; (3) בלי מדינה משלהם היו היהודים תמיד מועט בלתי-מוגן וחלש מאוד, מה שהקל על עמים אחרים לעשות בהם מעשי איבה ותועבה.

כל הגורמים האלה מלאו בלי ספק תפקיד חשוב בהתפתחות האנטישמיות, אולם כולם הם רק חלקים יסודיים של תופעת הפסיכולוגיה החברתית, שבה לבדה יכולים לבאר את מהותה של האנטישמיות, התופעה של מה שקוראים לו "מיתוס חברתי". היינו רוצים להראות בדוגמאות אחדות מיתוס חברתי מהו. כשהתחילו הסינים בשנת השמונים למאה התשע עשרה מהגרים בהמון לקאליפורניה ויצרו שם התחרות מסוכנת למעמד הפועלים קמה תנועת איבה חזקה נגד חדשים מקרוב-באו אלה, שהאשימו אותם בזה, שהם גונבי הדעת, הרמאים והבוגדים היותר גדולים עלי אדמות. כולנו יודעים עד כמה לא צדקו ההאשמות האלה ואף על פי כן מיהרו להשיג את מטרתן והגירת הסינים הופסקה. דוגמא אחרת למיתוס החברתי היא הדרך שבה טיפל אדולף היטלר בשאלת היהודים בספרו "מיין קאמפף": קבוצה קטנה של אנשים נבזים, מכוערים, טמאים ובוגדים משפילה, מנצלת ומשעבדת את האומה הגרמנית הגדולה, החרוזה, אמיצת הלב, אך התמימה בדרך זו או אחרת. דוגמאות אלה מראות את מהותו של המיתוס החברתי: אין לו כל שייכות אל האמת, הוא יכול להיות נארג משקרים גמורים, אך הוא מתמלא הרגשות בחילה, בוז, איבה, מעורר את היצרים שואפי הקרבות של האנשים ועלול לדחוף אותם למעשי התקפה. אחד-העם הביע את השתוממותו לעובדא, שעלילה נתעבה כעלילת הדם יכלה להתפשט במידה מרובה בין עמים רבים כל כך, ושאל: היש ספק בדבר שזהו שקר גמור? בוודאי זהו שקר, אך אין האמת קנה המידה, שהמיתוס החברתי משתמש בו: הוא משתמש רק באידיאות פועלות, המוכשרות לעורר הרגשות חזקות של איבה ובוז.

האנטישמיות היא מיתוס כזה. כל מיני שקרים ועלילות טובים הם לה למדי ובלבד שיהיה בהם כדי לעורר רגשות שנאה נגד היהודים; ואף-על-פי-כן היא יכולה להצליח רק במקום ובזמן שהתנאים האוביקטיביים מתאימים לגידולו של מיתוס חברתי. ההיסטוריה מלמדת אותנו, שהמוני העם מהירים יותר לקבל מיתוס חברתי, בשעה שעצביהם מתוחים והם סובלים ממצב כלכלי קשה. הנשיא פרנקלין דילאנו

רוזולט המנוח הראה את מדינאותו הגדולה, כשהוא הכריז בין ארבע החרויות שלו את החריות מפחד ואת החריות ממחסור. פחד ומחסור הם שני חמרי זבול המאפשרים את גידולו של המיתוס החברתי מכל מין קרקע שהוא.

על ידי הסבר זה מובן מפני מה נעשתה האנטישמיות כה חזקה בשעת מלחמת-העולם השניה ואחריה. אין זה נכון בהחלט לאמור, שגידולה זה של האנטישמיות הוא תוצאה ישרה של התעמולה הנאצית. אדרבה, העובדה שהנאצים הטיפו לאנטי-שמיות עשתה את זו למוקצה מחמת מיאוס בעיני אנשים רבים. בצרפת סיפרו מעשה באציל צרפתי, אנטישמי מבטן ומלידה, ששינה את יחסו ליהודים לגמרי לאחר שכבש היטלר את צרפת ובלי ליאות חזר על האימרה: היטלר גזל ממני הכל, לרבות את האנטישמיות שלי. את הסיבה האמתית לגידולה של האנטישמיות כאירופה אפשר למצוא אך ורק במצב החברתי והכלכלי הקשה והנורא, שיבשת זו נמצאה בו בשעת כיבוש היטלר ואחריה. ארצות מצליחות ובעלות שפע, כהולנדיה שלפני המלחמה, לא ידעו מאנטישמיות ראויה לשימת לב, שהנה תמיד פעולתם הישרה של פחד ומחסור.

וכך אנו יכולים לנחם את עצמנו בתקוה, כי בעוד כמה וכמה שנים, כאשר ישתבח המצב באירופה, תבוא ירידה לתנועה האנטישמית שם. אולם למיליון וחצי היהודים האירופיים, שעליהם עדיין לחכות ולסבול, לסבול ולחכות, לאחר שנות יסורים ועינויי תופת כה נוראים, אין זו אלא נחמת שוא. רובם של היהודים הם אינם רוצים להשאיר עוד באירופה והיושר הפשוט דורש, שיתנו להם ללכת למקום אחר. ולרובם ישנו רק מקום טבעי אחד, ששמה הם יכולים ורוצים ללכת: לשוב הביתה, לארץ-ישראל.

הנסיגות האיומים של השנים האחרונות הוכיחו כברירות אכזרית, שאין עם ישראל יכול לחיות חיים תקינים מבלי שיהיה לגוף חברתי תקין. כשם שאי אפשר לו לרוח בלי גוף, ואין גוף יכול להתקיים בלי חוטה-השדרה, כך צריך עם לבנין חברתי מיוחד, כלומר למדינה שלו. כלום אפשר היה לו לאסון הכליון האכזרי הזה, שיקרה ליהודים האירופאיים אילו היתה מדינה יהודית מחוץ לאירופה? בוודאי ובוודאי שפעולותיה של מדינה יהודית היו משפיעות יותר על מדינות אחרות, מאשר בקשותיהן של מפלגות והסתדרויות פרטיות.

האם יביא השלום העתיד ליהודים את הנחמה המאוחרת בצורת מדינה יהודית בארץ-ישראל? שאלה זו קשה ומסובכה היא ביותר, בכדי שנוכל להתווכח בה במלים מעטות. היינו רוצים רק להביע את הכרתנו הפנימית, שהפתרון החיובי לשאלה זו תלוי במידה הכי-מרובה בארצות-הברית. ואם ארצות גדולות כאנגליה וצרפת מודות בגלוי, שרק העזרה שהן מקבלות מאמריקה יכולה להבטיח את עתידן. מדוע לא יקווה עם ישראל הקטן והמוקטן באופן נורא על ידי הרג רב, שהעם האמריקאי לא יסרב לתת את עזרתו גם לו, ביחוד מאחר שעזרתו זו היתה עולה בד בבד עם העיקרונים הדימוקראטיים, שהעם הגדול הזה הכריז עליהם, ובעקבותיהם הוא הולך.